

УДК 159.9.07.

Павлик Наталія Василівна

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник психології праці
 Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Київ, Україна
 Pavlyk N. V., PhD, Doctor of Psychological Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher of Department of Labor's Psychology,
 Institute of Pedagogical Education and Adult Education named after Ivan Zyazyun NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID 0000-0002-5828-606X

E-mail kirilitsa07@rambler.ru

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ТВОРЧОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено аналізу проблеми психологічної готовності сучасного вчителя до професійної діяльності в умовах Нової української школи. Автором детально проаналізовано психологічні та педагогічні функції та особистісні якості педагога Нової Української школи, визначено систему критеріїв психологічної готовності до творчої професійно-педагогічної діяльності, до складу якої входять: духовно-соціальна спрямованість особистості, педагогічна потреба, мотиваційно-творча активність, інтерес до організації групової роботи, педагогічно-виховна компетентність, педагогічно-когнітивні здібності, креативність, конструктивна ініціатива, моральні ставлення до учнів, культура педагогічного спілкування, психологічна компетентність, гармонійність соціальних взаємостосунків, гармонійність поведінки, педагогічне самовладання, здатність до режисури навчальним процесом, ефективність рефлексивного керівництва.

У статті представлено авторську двох-вимірну структуру психологічної готовності вчителя НУШ, яка має особистісний та професійний виміри, що містять відповідні компоненти. Кожний з цих компонентів має певне змістове наповнення (сукупність окремих якостей) і може мати різну ступінь сформованості. Цінним інноваційним внеском виступає авторська психодіагностична методика дослідження рівня психологічної готовності сучасного педагога до професійної діяльності в умовах Нової Української школи. Представлена методика дозволяє визначати рівень психологічної готовності педагога НУШ до творчої професійної діяльності, а також досліджувати рівень сформованості окремих педагогічних функцій вчителя НУШ.

Ключові слова: психологічна готовність; професійно-педагогічна діяльність; Нова Українська школа.

1. ВСТУП

Освіта завжди була важливою в будь-якому суспільстві, і роль учителя в ній ключова. Значну роль у формуванні психологічно-зрілої особистості відіграє саме особистість педагога, адже предметом його діяльності є особистість учня. Саме він готує учня до майбутнього життя. І тому робота вчителя продовжує бути актуальною.

Сьогодні необхідною навичкою людини стало вміння самостійно вчитися впродовж життя. Нова українська школа висуває нові вимоги до нового вчителя. Освітньою реформою передбачено низку стимулів для особистого і професійного зростання сучасних педагогів. В контексті концепції Нової української школи, яка спрямована на розвиток особистості учня, з'являються й нові професійні завдання у сучасного вчителя. Педагог має бути носієм духовно-моральних цінностей, які актуалізуються у відповідних рисах його особистості. Отже, саме через вчителя відбувається побудова нової школи й нового ставлення до дітей.

Постановка проблеми.

Нова українська школа висуває нові вимоги до вчителя, який зможе стати агентом її якісних змін. Це зумовлює **актуальність** визначення чітких критеріїв психологічної готовності сучасного вчителя НУШ до творчої педагогічної роботи. Педагогічна творчість – це оптимальна реалізація моделей педагогічної діяльності. Вчитель має самостійно визначати шляхи реалізації власних новацій, втілюючи їх в життя. Творчість вчителя залежить від його світогляду, загальної і професійної культури й проявляється у мистецтві тлумачення навчального матеріалу, виділенні суттєвих ознак явищ.

Мета статті.

Метою статті є визначення комплексу професійно-значущих якостей, що зумовлюють психологічну готовність педагогів Нової української школи до творчої педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вчитель формує особистість учня своєю особистістю. Тому, при дослідженні проблеми психологічної готовності вчителя до творчої професійної діяльності слід з'ясувати: які особистісні риси педагога створюють сприятливі умови для розвитку педагогічної творчості? Екс-міністр освіти та науки України Лілія Гриневич зауважує: «Нова українська школа буде успішною, якщо до неї прийде успішний вчитель, який вирішить багато питань щодо: якості викладання, обсягу домашніх завдань, комунікації з дітьми та адміністрацією школи. Це має бути людина-лідер, яка може вести за собою, любить свій предмет і якісно його викладає» [1].

Нами проведено теоретичний аналіз педагогічних засад Нової української школи та вітчизняних психологічних концепцій щодо розвитку педагогічної майстерності, на основі яких визначено критерії психологічної готовності вчителя НУШ до професійної діяльності.

В психологічному плані формула Нової школи складається з ключових позицій:

- наскрізний процес виховання, який формує вищі цінності учня;
- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі;
- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві;
- вмотивований учитель, який має свободу творчості й професійно розвивається;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

Основними принципами цього підходу є: повага, доброзичливість і позитивне ставлення до особистості; довіра у стосунках; діалог - взаємодія - взаємоповага; розподілене лідерство; соціальне партнерство, добровільне прийняття зобов'язань, виконання домовленостей.

Завданнями сучасного вчителя є створення умов для розвитку особистості учня, його здібностей, мотивації до навчання, творчого сприйняття знань, вмінь самостійно мислити. Учень має навчитися не тільки відповідати на запитання, а й вміти їх ставити, шукати відповіді на них. Педагог має демонструвати універсальні способи дій, ініціювати учнів, консультувати їх, знаходити способи включення в роботу всіх, створювати умови для набуття життєвого досвіду.

Кожен урок для вчителя НУШ є міні-проектом, що включає послідовність дій: проблема, план, пошук (дії з виконання завдання), продукт (розвинута особистість учня) і презентація. Проте, слід зазначити, що сформувати в учня потребу навчатися впродовж життя може тільки той, хто сам постійно навчається, вміє і бажає цього. Тому педагог має розвивати не тільки особистість учня, а й сам розвиватися. Відтак, сучасний український вчитель має сам бути учнем. Адже розвиток – це найбільший дар для кожного. Оскільки педагогічна професія – це служіння суспільству і країні, то сучасний вчитель має постійно змінюватися і розвиватися.

Голова громадської спілки «Освіторія» З. Литвин переконана, що найголовніша риса вчителя – це любов до дітей. Вони навчаються в того, кого люблять. Друга важлива риса – здатність відійти від авторитарного формату і бути на рівні з дітьми [2]. Сучасну освіту потрібно гейміфікувати й зробити її міждисциплінарною. Вчителі мають навчати не лише хімії чи історії, а показувати, що історія пов'язана з психологією, психологія – з біологією, а біологія – з хімією. На думку П. Хобзея, вчитель має вміти мотивувати учня: до розвитку, до пізнання світу. Це можна зробити лише тоді, коли сам любиш свою працю, коли ти відповідальний і відкритий до світу. Безумовно, роль вчителя змінюється. Якщо раніше він був єдиним джерелом інформації, то зараз має організувати навчальний процес так, щоб діти самі пізнавали світ й робили висновки [2]. Організатор руху EdCamp в Україні О. Елькін зазначає, що вчителі мають величезну відповідальність перед суспільством, бо вони готують дітей для тих професій, які сьогодні можуть навіть не існувати. Головний тренд у сучасній освіті – це зміна ролей педагога, які він виконує в освітньому процесі. Сучасні методи виключають фронтальне навчання та ретранслявання знань. Сьогодні важливо володіти вмінням працювати в команді, вирішувати проблеми, знаходити творчі рішення. Завдання вчителя – не просто передавати знання, а бути фасилітатором, модератором, помічником, щоб навчити дітей самостійно здобувати інформацію.

Дитячий психолог С. Ройз вважає, що внутрішній світ вчителя має бути глибоким, живим, емоційним, адже саме цей світ він ретранслює на учнів. Та водночас педагог має бути авторитетним, але не авторитарним. Сучасна освіта орієнтується на розвиток компетенцій

дитини та створення умов розвитку особисті. Потрібно реагувати на зміни у світі. Однак щоб змінитися, слід робити це швидко, мати високу адаптивність та стресостійкість. Зараз серед психологів стало модним вживати слово резистентність (життєстійкість), яка полягає в здатності відновлюватися після кризи. Це дуже важлива навичка, яка допомагає конструювати в дітей здорову модель поведінки, адже зараз ми весь час перебуваємо у стані кризи, що потребує постійного самовідновлення. Тому актуальна для вчителів життєстійкість, оскільки ця професія пов'язана з високим рівнем психологічного вигорання.

Педагог має бути гнучким. Він не повинен боятися змінюватися та виходити із зони комфорту. Світ дуже мінливий і освіта не встигає за ним. Проте саме вчитель має застосовувати інновації та вміти доносити інформацію до дітей. Фіналістка світової премії Global Teacher Prize 2018 Марджорі Браун зазначає, що освіта – це не тільки робота, а й важлива частина життя вчителя. До сукупності науково-технічних знань педагога має додаватися також і творчість. Вчителі мусять заохочувати креативність у дітей, говорити з ними про глобальне громадянство. Зараз потрібно розуміти процес асиміляції та одночасно вміти зберігати ідентичність.

Сьогодні завдяки соціальним медіа у дітей формується розуміння один одного попри будь-які кордони. Економіка і технології розвиваються надто швидко, і вчителі часто не встигають за ними. Тому коли вчитель не має відповідей на запитання учнів, він мусить зрозуміти, що його завдання зараз – бути фасилітатором, посередником між знаннями та учнями. Часто вчителі так само, як і діти, потребують навчання, а іноді діти можуть навчити їх.

У зв'язку з цим варто говорити про нові ролі вчителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як вихователя, фасилітатора, супервайзера, тьютора, коуча, модератора в індивідуальній освітній траєкторії та особистісному розвитку дитини [1].

Педагог-вихователь має бути прикладом втілення у власному житті духовно-моральних принципів. Основою якісного педагогічного спілкування необхідними є духовно-моральні риси, адже педагогічна діяльність, що не одухотворена моральним змістом, втрачає позитивний сенс і є засобом лише прагматичного самоствердження педагога. Здійснення ефективного педагогічного впливу вимагає від педагога здатності до адекватної моральної оцінки людських вчинків та інших явищ дійсності. Слід зазначити, що фактором зниження ефективності навчального процесу унаслідок порушення стосунків між учнем та вчителем є невротичність педагога, дисгармонійність його характеру, що загострює міжособистісні конфлікти і підсвідомо викликає невротичний розвиток особистості учня. Тому сьогодні значно зростає роль педагога-вихователя як взірця моральної компетентності й гармонійної поведінки.

Вчитель-тьютор (англ. tutor – учитель) – це особа, що веде індивідуальні або групові заняття, репетитор, наставник; ключова фігура в дистанційному навчанні, що відповідає за проведення занять. Особливу потребу у діях тьютора мають здобувачі освіти інклюзивних груп.

Вчитель-коуч має сприяти дитині в досягненні її життєвих цілей, розвитку та успіху, виступає в якості режисера навчального процесу. Коучинг (англ. Coaching – тренерство) – процес, під час якого люди навчаються й отримують певні навички. Коуч – це фахівець, тренер, здатний зробити з учня професіонала в певному напрямі.

Педагог-фасилітатор (англ. facilitate –допомагати, полегшувати) – це вчитель, завдання якого полягає в стимулюванні та спрямуванні процесу самостійного пошуку інформації та спільної діяльності учнів. Фасилітація – це управління процесом обговорення питань у групі людей. Мета педагога-фасилітатора – налагодити ефективний обмін думками таким чином, щоб зіткнення думок й розбіжності були успішно подолані й було прийняте вірне рішення.

Педагог-супервайзер (англ. supervisor – спостерігач, керівник) – відповідає за організацію навчального процесу. Його метою є організація та контроль конструктивності процесу навчання й спілкування всіх учасників педагогічної взаємодії.

Вчитель – модератор. Модерація – це структурований за певними правилами процес групового обговорення з метою ідентифікації проблем, пошуку шляхів їх вирішення, прийняття спільного рішення. Модератор – організатор групової роботи, що активізує і регламентує процес взаємодії учасників групи на основі демократичних принципів, забезпечує ділове спілкування, обговорення, визначення проміжних і підсумкових результатів групової дискусії.

Отже, сучасний вчитель має не просто вчити, а вчити *просто*; поєднувати в собі такі компетенції: фасилітатора (створювача умов для навчання), супервайзера (організатора), тьютора (репетитора), коуча (тренера, режисера), модератора (партнера); бездоганно знати свій предмет, любити дітей і свою професію. У своїй діяльності педагог Нової української школи має спиратися на компетентнісний, особистісний, діяльнісний підходи. В особистісному плані він має бути психологічно та емоційно компетентною людиною, лідером і менеджером, успішним професіоналом, вільним від стереотипів, ефективним комунікатором, чесним, чуйним, тактовним, толерантним, люблячим дітей і свою професію [1].

Для визначення критеріїв психологічної готовності вчителя до професійно-педагогічної діяльності було здійснено теоретичний аналіз сучасних психолого-педагогічних підходів щодо психологічних детермінант розвитку педагогічної майстерності вчителя. Переважна кількість дослідників одноставно згодні з тим, що провідним фактором творчої професійної діяльності педагога є стійка *мотивація* до педагогічної праці (любов до дітей, до професії, бажання поділитись знаннями). На думку К.Д.Ушинського, вплив особи вчителя на учня становить ту виховну силу, якої не можна замінити ні підручниками, ні моральними нормами, ні системою заохочень та покарань. Головне покликання вчителя – це мистецтво навчання і виховання, вміння розпізнавати і стимулювати кращі риси учня [3]. Творчий характер педагогічної праці визначається неповторністю особистості учня. Творчість вчителя означає створення оригінальних підходів, що змінюють звичайний погляд на явища, перебудовують педагогічний досвід. Мистецтво вчителя виявляється в тому, як він укладає композицію уроку, як організує самостійну роботу учнів, знаходить контакти і потрібний тон спілкування в складних ситуаціях.

Педагогічна майстерність – це досконале і творче виконання учителем професійних функцій на рівні мистецтва, результатом чого є створення оптимальних соціально-психологічних умов для становлення особистості учня (О.Г.Мороз, В.П.Омельяненко). Високий рівень майстерності вчителя залежить від педагогічної творчості та сумлінності при накопиченні досвіду. Педагогічна майстерність формується і удосконалюється на основі творчої активності учителя.

Розглянемо теоретичні погляди щодо особистості вчителя, який у своїй діяльності досяг професіоналізму. Найбільш професійно значущими якостями для здійснення педагогічної творчості є: активність, об'єктивність, різнобічність, цілеспрямованість, комплексність, системність, перспективність, прогностичність, аналітичність, ерудиція, креативність, інтуїція, імпровізація, оптимізм. Г.С.Сковорода вважає, що сила педагога в його знаннях, благородстві, гідності, чесності, любові, повазі до дітей, до своєї професії, в служінні добру. Вчитель має навчити дітей пізнавати світ, орієнтуватися в сучасних подіях, розуміти минуле, передбачати майбутнє. Відтак, рисами педагога, які забезпечують йому повагу з боку учнів, є *моральні якості*. Актуалізація духовно-моральних цінностей є важливим фактором особистісного розвитку педагога і сприяє психологічній готовності до творчої професійної діяльності.

На думку С.Б. Єлканова, важливою педагогічною здібністю є педагогічне чуття. Він визначає вимоги до таких сфер особистості педагога: до професійної підготовленості (професійна діяльність має бути особистісною цінністю), до емоційно-мотиваційної сфери (висока емоційна чутливість, мотивація морального самовиховання), до мислення (критичність, самостійність, широта, гнучкість, активність, швидкість, спостережливість, творча уява, педагогічна пам'ять), до вольової сфери (морально вихована воля, внутрішній локус контролю, здатність до управління) [3, с. 8-9].

В.І. Загвязинський відмічає, що *новизна* і *перетворення* – найістотніші характеристики творчості. Механізмом продуктивного перетворення особистості є пробудження її сутнісних сил. Педагогічна творчість завжди є *співтворчістю*, що вимагає від учителя уміння управляти своїми психічними станами, викликати творчу насагу в себе і в учнів. Особистість педагога, виступаючи джерелом розвиваючого впливу, має бути сама творчо спрямованою. Дослідник доводить, що стиль педагогічної діяльності зумовлений психофізіологічними особливостями людини. Так, наприклад, «учителі *сангвініки* і *холерики* домагаються успіхів за рахунок швидкості, оригінальності, експромтності рішень (вони артистичні, експресивні, безпосередні, готові до імпровізації, мають мовну виразність). *Флегматики* покладаються на попередньо

підготовлені і ретельно виважені рішення. На уроці вони діють повільно, ґрунтовно, стримані в емоціях, але беруть спокоем, послідовністю, витримкою і наполегливістю. *Меланхоліків* відрізняє природна креативність, вдумливість, тонке чуття педагогічної ситуації, здатність розуміти внутрішній світ учня» [3, С. 19]. Професійний почерк вчителя визначається домінуючою психологічною рисою. *Інтелектуальний* тип (переважає у педагогів старших класів) – схильний до наукової роботи, має глибоку ерудицію, науковий склад мислення, самостійність оцінок. *Вольовий* тип (середні класи, близький хлопцям-підліткам) – характеризується чіткістю, організованістю, вимогливістю, упевненістю, наполегливістю. *Емоційний* тип (молодші класи) – здатний до співпереживання, артистичний, має виразну міміку, інтонації. *Організаторський* – універсальний тип, уміє організувати конкретну справу: навчання, спорт, працю, допомагає самовираженню учнів, розвитку їх здібностей.

В.А. Кан-Калик та М.Д. Никандров зауважують, що педагогічний ідеал включає світоглядні, професійні, етичні, естетичні аспекти [3, с. 21]. Педагог має володіти педагогічним мисленням, здатністю до прогнозування, вміння керувати пізнавальним і моральним пошуком учня. Дослідник виділяє такі *стилі* педагогічної творчості: творчість у «самотності» (педагог-прем'єр); співтворчість (педагог-диригент); індивідуально спрямована творчість (педагог-дзеркало), який орієнтується на конкретних особистостях; і, нарешті, індивідуальне самовираження учнів через колективну співтворчість (педагог-режисер), який формує ансамбль виконавців. Н. В. Кічук будує структурну модель творчих здібностей педагога, яка має три компоненти: мотиваційно-творча активність, інтелектуально-логічні здібності та індивідуальні особливості особистості [3, с. 27-35].

Н.В. Кузьміна вважає, що до педагогічних *здібностей* належать: уміння передати знання в короткій цікавій формі, здатність розуміти учнів, самостійне творче мислення, винахідливість, організаторські здібності, інтерес до дітей, яскравість, образність, змістовність, переконливість мови, педагогічний такт, здатність до педагогічно-вольового впливу, вимогливість вміння пов'язувати навчальний матеріал з життям, спостережливість, [3, с. 35-40]. Важливим фактором успішності педагогічної творчості є *педагогічна потреба*, яка проявляється у потязі до навчання й виховання дітей, прагненні брати участь в педагогічному процесі, самовдосконалюватися в науковому, культурному, педагогічному відношеннях. Іншими словами, провідним фактором успішності професійної діяльності вчителя є *педагогічна мотивація*.

На думку М.В.Кухарева, педагогічна майстерність – це сукупність певних якостей вчителя, що зумовлюється високим рівнем його психологічної підготовленості, здатністю оптимально розв'язувати педагогічні завдання, любов'ю до дітей, знанням предмета, прагненням до самоосвіти, здатністю справляти емоційно-вольовий вплив, почуттям міри, щирістю і врівноваженістю, чутливістю до особистості учня [3, с. 47-50]. Ю.Л.Львова вважає, що педагогічна творчість ґрунтується на чіткої особистісної позиції. Професійно значущими якостями вчителя є: емпатія, динамізм (ініціатива, гнучкість, енергійність, почуття гумору, вимогливість), здатність до рефлексивного керівництва, вмінням відображати й перетворювати внутрішню картину світу учня. Синиця І.О. і Р.П.Скульський, спираючись на ідеї К.Д.Ушинського, говорять про важливість педагогічного такту як чуття доречності, доцільності, дотримання міри, уміння встановлювати правильні взаємостосунки з учнями. Критерієм педагогічної творчості є те, наскільки вчитель вміє привести навчальний процес у відповідність з особливостями учнів і передбачити можливі результати. І.А. Зязюн стверджує, що педагогічний талант розвивається з почуття любові до справи [3, с. 122].

Відтак, підґрунтя педагогічної творчості створюють: педагогічна мотивація та педагогічні здібності, до складу яких входять відповідні, знання, уміння, навички та якості особистості.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

На основі теоретичного аналізу наукової психолого-педагогічних підходів нами було визначено поняття **психологічної готовності** педагога до професійної діяльності як сполучення стійкої педагогічної *мотивації* та *здатності* вчителя до здійснення педагогічної творчості. Професійні знання, уміння й навички, в процесі опанування ними людиною, перетворюються у

психологічні якості та професійні здібності, які підкріплюючись відповідною мотивацією, виступають передумовами розвитку психологічної готовності педагога до творчої професійної діяльності. Для визначення ключових показників психологічної готовності вчителя НУШ наведемо перелік базових компетентності вчителя [4] (Табл. 1).

Таблиця 1.

Перелік базових компетентності вчителя

Професійно-педагогічна компетентність	- обізнаність із новітніми науковими відомостями з педагогіки, психології, інноватики; - здатність до продуктивної професійної діяльності на основі педагогічної рефлексії відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій, вимог педагогічної етики.
Соціально-громадянська компетентність	- усвідомлення глобальних проблем людства і можливостей власної участі у їх розв'язанні; - усвідомлення громадянського обов'язку та почуття власної гідності; - здатність до ефективної командної роботи; - вміння попереджати та розв'язувати конфлікти, знаходити компроміси.
Загальнокультурна компетентність	- здатність розуміти твори мистецтва, естетичний смак, здатність до творчості; - усвідомлення власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших
Мовно-комунікативна компетентність	- володіння системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування; - вміння вислуховувати інших та аргументувати власну позицію; - розвиненість культури професійного спілкування.
Психологічна компетентність	- усвідомлення цінності фізичного, психічного і морального здоров'я особистості; - здатність сприяти творчому становленню дітей.
Підприємницька компетентність	- вміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя задля підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства.
Інформаційна компетентність	- здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного суспільства.

На основі теоретичного аналізу наведених психолого-педагогічних концепцій та базових компетентності вчителя нами визначено двох-вимірну **структуру психологічної готовності** вчителя НУШ до творчої професійно-педагогічної діяльності (табл. 2).

До компонентів першого (*особистісного*) виміру належать *ціннісно-мотиваційний, креативно-когнітивний, морально-комунікативний та емоційно-вольовий (поведінковий)* компоненти. Усі компоненти тісно пов'язані між собою. Кожний з них має певне змістове наповнення (сукупність окремих особистісних якостей) і певну ступінь сформованості.

Другий (*професійний*) вимір психологічної готовності до творчої професійно-педагогічної діяльності складають основні педагогічні функції вчителя НУШ: вихователь, тьютор, коуч-фасилітатор, модератор. Ми поєднали функції коуча і фасилітатора, оскільки вони обидві сприяють особистісному зростанню учнів, а також функції супервайзера і модератора, які пов'язані переважно з контролем групової динаміки та якості навчального процесу. Кожна функція має прояв на рівні кожного з компонентів у вигляді певних професійних компетенцій.

Психологічною основою розвитку *ціннісно-мотиваційного* компонента є педагогічна мотивація. Критерії сформованості *ціннісно-мотиваційного* компонента:

– *Духовно-соціальна спрямованість* (інтерес і любов до дітей, потяг виховувати, піклуватися про дітей, прагнення до морального піднесення особистості учня, пробудження в неї духовності);

– *Педагогічна потреба* (інтерес до професії, потяг до участі в педагогічному процесі, до навчання дітей, до самоосвіти, самовдосконалення в культурному та педагогічному відношеннях);

– *Мотиваційно-творча активність* (прагнення до особистісного розвитку учнів, бажання налагоджувати спілкування і стосунки між учнями, активізувати процес творчого пошуку);

– *Інтерес до організації групової роботи* (потяг до командної роботи, інтерес до колективних обговорень, прагнення до лідерства і керування групою).

Таблиця 2.

Структура психологічної готовності вчителя НУШ до творчої педагогічної діяльності

Педагогічні функції вчителя НУШ	Психологічні компоненти педагогічної творчості вчителя НУШ			
	<i>Ціннісно-мотиваційний</i> (педагогічна мотивація)	<i>Креативно-когнітивний</i> (психолого-педагогічні й спеціальні знання)	<i>Морально-комунікативний</i> (психолого-педагогічні уміння)	<i>Емоційно-вольовий</i> (поведінковий) (психолого-педагогічні навички)
Педагог-вихователь	<i>Духовно-соціальна спрямованість:</i> 1) інтерес і любов до дітей, 2) потяг виховувати та піклуватися про дітей 3) прагнення до морального піднесення особистості учня, пробудження в неї духовності.	<i>Педагогічно-виховна компетентність</i> 1) вміння пов'язувати навчальний матеріал з життям, 2) здатність перетворювати свій предмет в засіб розвитку особистості, 3) здатність розуміти і розвивати найсильніші сторони учня.	<i>Моральні ставлення до учнів:</i> 1) емпатія, прийняття, особистості учня, 2) доброзичливість, вміння вислухати й підтримати учня, 3) здатність до морального вибору, до моральної оцінки явищ, до моральних вчинків.	<i>Гармонійність поведінки:</i> 1) щирість, чесність, позитивність, 2) самоконтроль, уміння управляти своїми психічними станами, емоційна врівноваженість, терпіння, 3) відповідальність, послідовність поведінки
Педагог-тьютор	<i>Педагогічна потреба:</i> 1) інтерес до професії, 2) потяг до участі в педагогічному процесі, до навчання дітей, 3) прагнення до самоосвіти, самовдосконалення	<i>Педагогічно-когнітивні здібності</i> 1) ерудиція, пам'ять, знання предмета, 2) спостережливість, 3) орієнтація в інформаційному просторі.	<i>Культура педагогічного спілкування:</i> 1) педагогічний такт (чуття доречності, доцільності, міри), 2) повага до учня, 3) яскравість і переконливість мови.	<i>Педагогічне самовладнання</i> 1) спокій, витримка; 2) справедливість, педагогічна вимогливість; 3) воля, наполегливість, здатність конструктивно впливати на учнів.
Педагог-коуч-фасилітатор	<i>Мотиваційно-творча активність:</i> 1) прагнення до особистісного розвитку учнів, 2) вміння налагоджувати спілкування і стосунки між учнями, 3) потяг до активізації процесу творчого пошуку учнів.	<i>Креативність</i> 1) гнучкість мислення, креативність, здатність до генерації нових ідей, 2) сприяння творчому розвитку учнів, 3) педагогічна творчість, спонтанність.	<i>Психологічна компетентність</i> 1) здатність до розуміння думок, почуттів учнів, причин їх вчинків; 2) наявність особистісної позиції, яка допомагає поєднувати несумісні поняття; 3) уміння спрямовувати процес діяльності учнів	<i>Здатність до режисури навчальним процесом:</i> 1) здатність до педагогічної імпровізації, 2) уміння викликати насагу в себе, в інших, 3) здатність педагога до співтворчості.
Педагог-модератор	<i>Інтерес до організації групової роботи:</i> 1) потяг до командної роботи, 2) інтерес до колективних обговорень, 3) прагнення до лідерства і керування групою.	<i>Конструктивна ініціатива</i> 1) цілеспрямованість, винахідливість, 2) почуття гумору, 3) вміння визначати проблемні питання у колективних обговореннях.	<i>Гармонійність соціальних взаємостосунків</i> 1) толерантність до інших поглядів, 2) здатність до створення нових засобів взаємодії з учнями, 3) вміння керувати процесом спілкування.	<i>Ефективність рефлексивного керівництва</i> 1) енергійність, впевненість, успішність, 2) організованість, 3) організаторські здібності.

Психологічною основою розвитку *креативно-когнітивного компоненту* є психолого-педагогічні й спеціальні знання. Критеріями його сформованості виступають:

– *Педагогічно-виховна компетентність* (вміння пов'язувати навчальний матеріал з життям, здатність перетворювати свій предмет в засіб розвитку особистості, здатність розуміти і розвивати найсильніші сторони учня);

– *Педагогічно-когнітивні здібності* (ерудиція, педагогічна пам'ять, знання предмета, розсудливість, спостережливість, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі);

– *Креативність* (гнучкість мислення, креативність, здатність до генерації нових ідей, сприяння творчому розвитку учнів, педагогічна творчість, спонтанність);

– *Конструктивна ініціатива* (цілеспрямованість, винахідливість, почуття гумору, вміння визначати проблемні питання у колективних обговореннях).

Психологічною основою розвитку *морально-комунікативного* компоненту є психолого-педагогічні уміння. Критеріями його сформованості виступають:

– *Моральні ставлення до учнів* (емпатія, прийняття, доброзичливість, вміння вислухати й підтримати учня, здатність до морального вибору, до моральної оцінки явищ, вчинків);

– *Культура педагогічного спілкування* (педагогічний такт (чуття доречності, доцільності, міри), повага до учня, яскравість і переконливість мови);

– *Психологічна компетентність* (здатність до розуміння думок, почуттів учнів, причин їх вчинків; наявність особистісної позиції, уміння поєднувати несумісні поняття, спрямовувати процес діяльності учнів);

– *Гармонійність соціальних взаємостосунків* (толерантність до інших поглядів, здатність до створення нових засобів взаємодії з учнями, вміння керувати процесом спілкування).

Морально-комунікативні риси (щирість, довіра, уважність, емпатія) на відміну від суто комунікативних якостей (комунікабельності, товариськості) дозволяють здійснювати не просто спілкування, а *моральне* спілкування, яке являє собою якісно новий рівень міжособистісних комунікацій, що базується на безумовному визнанні цінності іншої особистості.

Психологічною основою розвитку *емоційно-вольового* компоненту є психолого-педагогічні навички. Критеріями його сформованості виступають:

– *Гармонійність поведінки* (щирість, чесність, позитивність; уміння управляти своїми психічними станами, емоційна врівноваженість, терпіння; послідовність, відповідальність);

– *Педагогічне самовладання* (самоконтроль, спокій, витримка; педагогічна вимогливість і справедливість; воля, наполегливість, здатність конструктивно впливати на учнів);

– *Здатність до режисури навчальним процесом* (здатність до педагогічної імпровізації, уміння викликати насагу в себе та в інших, здатність до співтворчості з учнями);

– *Ефективність рефлексивного керівництва* (енергійність, впевненість, успішність; організованість; організаторські здібності).

Блок емоційно-вольових якостей дозволяє здійснювати моральну саморегуляцію власної поведінки і справляти конструктивний педагогічний вплив на учнів.

Слід зазначити, що педагогічна мотивація в сукупності з духовно-моральною спрямованістю, усвідомленістю, професійними якостями педагога, визначають гармонійність його особистості. Ціннісне ставлення до моральних якостей (чесності, доброчинності, поваги до людей, совісності, альтруїзму, відповідальності, працьовитості, організованості) забезпечує сформованість моральних ставлень педагога до учнів, адекватність його поведінки та високий рівень життєтворчості. Це безумовно, позитивно впливає на успішність професійно-педагогічної діяльності, оскільки гармонізує міжособистісні взаємостосунки і надає учневі наочний приклад морально-гармонійної поведінки та належний напрямок особистісного розвитку.

Безперечно, педагог, як кожна людина, має певні негативні особистісні риси і пов'язані з ними психологічні проблеми, але за умови постійного самоусвідомлення та прагнення до морального самоудосконалення він набуває досвіду роботи над собою, виробляє оптимальні для нього засоби компенсації та самоактуалізації.

Неузгодженість змісту декларованих вчителем морально-етичних принципів та відсутністю їх реальної поведінкової реалізації сприяє порушенню ціннісної регуляції життєдіяльності людини [5]. Тобто мова йде про феномен, коли педагог творчо і красномовно говорить про моральні цінності, демонструючи у повсякденному житті моральну некомпетентність, байдужість, неповажність до оточуючих, егоїзм тощо. Тоді дитина спостерігає неузгодженість між тим, що вчитель говорить і тим, як він себе поводить, що сприяє формуванню неусвідомленої дитячої неконгруентності. Таким чином, якщо моральні цінності, які тільки декларуються вчителем, але не є його рисами характеру, вчитель не здатен до здійснення ефективного педагогічного впливу на формування особистості учня, оскільки його

слова не підкріплюються живим прикладом конкретних морально-поведінкових дій та вчинків.

Відтак, на основі теоретичного аналізу психолого-педагогічних концепцій нами узагальнено систему критеріїв та визначено структуру компонентів і показників психологічної готовності вчителя НУШ до творчої професійно-педагогічної діяльності. Відповідно до визначених критеріїв було розроблено авторський опитувальник «Психологічна готовність педагога», який дозволяє визначати рівень психологічної готовності педагога НУШ до творчої професійної діяльності. В основу опитувальника покладено психодіагностичні запитання, які дозволяють досліджувати рівень сформованості як окремих компонентів психологічної готовності педагога у відповідності до його професійних функцій, так і загальний показник психологічної готовності педагога НУШ до творчої професійної діяльності.

Інструкція: Оцініть за 3-х бальною шкалою ступінь своєї згоди з кожним твердженням: (0 – НЕ ЗГОДЕН, 1 – ІНОДІ, 2 – ЦІЛКОМ ЗГОДЕН).

Намагайтесь якнайрідше використовувати відповідь «ІНОДІ».

Текст опитувальника «Психологічна готовність»

1. Я відчуваю щирий інтерес та любов до дітей.
2. Мені дуже подобається професія педагога, хоча вона й складна.
3. У своїй педагогічній роботі я завжди прагну до особистісного розвитку учнів.
4. Мені подобається брати участь у колективних обговореннях.
5. Мені подобається виховувати та піклуватися про дітей.
6. Мені легко вдається пояснювати дітям щось нове, і тому я завжди відчував потяг до участі в педагогічному процесі.
7. Я щиро прагну допомогти учням налагодити стосунки і міжособистісне спілкування.
8. Мені дуже подобається групове спілкування і командна робота.
9. Мені завжди вдається убачати в учнях їх кращі якості й пробуджувати в них духовність.
10. Я завжди активно прагну до самоосвіти, самовдосконалення в культурному та педагогічному відношеннях.
11. Викладаючи свій предмет, я прагну активізувати процес творчого пошуку учнів.
12. Я завжди прагну до лідерства і керування групою людей.
13. Мені зазвичай вдається пов'язувати навчальний матеріал з повсякденним життям.
14. Можу чесно сказати, що мені притаманні гарна педагогічна пам'ять і професійне знання предмета, який я викладаю.
15. Мені неодноразово доводилось чути, що я – креативна людина й генерую багато цікавих ідей.
16. У складних ситуаціях під час уроку мені завжди допомагає природна винахідливість.
17. Зазвичай мені вдається перетворювати свій предмет у засіб розвитку особистості учнів.
18. Колеги нерідко говорять, що я досить розсудливий і спостережливий педагог.
19. Викладаючи свій предмет, я завжди прагну сприяти творчому розвитку учнів.
20. Про мене говорять, що я влучно використовую почуття гумору для розв'язання конфліктів або міжособистісних суперечностей між учнями.
21. Мені завжди вдається тонко відчувати, розуміти і розвивати найсильніші якості учнів.
22. Зазвичай на уроках я використовую педагогічну творчість, спонтанність.
23. Я вільно орієнтуюся в інформаційному просторі, в сучасних технологіях.
24. Мені з легкістю вдається визначати проблемні питання при колективних обговореннях.
25. Мені значною мірою притаманна здатність до прийняття особистості кожного учня.
26. Вважаю, що в мене є педагогічний такт (чуття доречності, доцільності, міри).
27. Я завжди намагаюсь зрозуміти думки, почуття, причини вчинків учнів.
28. Працюючи з групою учнів, зазвичай я досить толерантний до інших поглядів.
29. До усіх учнів я ставлюся доброзичливо, можу кожного вислухати й підтримати.
30. Яким би неслухняним учень не був, я все рівно ставлюся до нього з повагою.
31. Я завжди маю чітку особистісну позицію, що допомагає мені розв'язувати складні соціальні ситуації.
32. Зазвичай я створюю нові неординарні засоби міжособистісної взаємодії з учнями.
33. При здійсненні життєвих виборів зазвичай я спираюся на моральні критерії.

34. Я добре володію яскравою і переконливою мовою.
35. Мені з легкістю вдається спрямувати процес діяльності учнів в потрібному напрямі.
36. Зазвичай я ефективно керую процесом спілкування людей в групі.
37. Щирість, чесність, позитив – це завжди мої головні помічники у стосунках з дітьми.
38. Інші люди вважають, що мені притаманні спокій, терпіння, емоційна врівноваженість.
39. Я досить часто використовую у своїй роботі педагогічну імпровізацію.
40. Я завжди енергійний і впевнений в успішності своєї педагогічної діяльності.
41. Я гарно управляю своїми психічними станами, вмю зберігати витримку, спокій.
42. Учні вважають мене досить вимогливим, але справедливим педагогом.
43. Як правило, я можу з легкістю викликати творчу насагу в себе і в учнів.
44. Коли потрібно зробити багато роботи, мені вдається швидко організувати себе.
45. Зазвичай я послідовний у діях, відповідальний у своїх словах і вчинках.
46. Завдяки наполегливості я здатний конструктивно впливати на думки й почуття учнів.
47. Мені подобається виконувати роль режисера у навчальному процесі, брати участь у співтворчості з учнями.
48. Зазвичай мені вдається ефективно організовувати колектив учнів.

Відповіді вносяться у бланк опитувальника:

1 –	5 –	9 –	13 –	17 –	21 –	25 –	29 –	33 –	37 –	41 –	45 –	В –
2 –	6 –	10 –	14 –	18 –	22 –	26 –	30 –	34 –	38 –	42 –	46 –	Т –
3 –	7 –	11 –	15 –	19 –	23 –	27 –	31 –	35 –	39 –	43 –	47 –	К –
4 –	8 –	12 –	16 –	20 –	24 –	28 –	32 –	36 –	40 –	44 –	48 –	М –
												Σ
Ц/М –			К/К –			М/К –			Е/В –			

Процедура обробки емпіричних даних.

1. Підраховуємо алгебраїчну суму балів по вертикалі (по стовпцях) і записуємо у вільну строку. Потім підраховуємо суму кожних трьох складових з цієї строки й записуємо у нижню строку.
  - Сума перших трьох стовпців (Ц/М) означає бал за показником *ціннісно-мотиваційного* компоненту психологічної готовності.
  - Сума 4-6 стовпців (К/К) означає бал за показником *креативно-когнітивного* компоненту психологічної готовності.
  - Сума 7-9 стовпців (М/К) означає бал за показником *морально-комунікативного* компоненту психологічної готовності.
  - Сума 10-12 стовпців (Е/В) означає бал за показником *емоційно-вольового* компоненту психологічної готовності.
2. Підраховуємо алгебраїчну суму балів по горизонталі (по строках) і записуємо у правий стовпець.
  - Сума по першому рядку (В) означає бал за показником педагогічної функції вчителя-вихователя Нової української школи;
  - Сума по другому рядку (Т) означає бал за показником педагогічної функції вчителя-тьютора Нової української школи;
  - Сума по третьому рядку (К) означає бал за показником педагогічної функції вчителя-коуча-фасилітатора НУШ;
  - Сума по другому рядку (Т) означає бал за показником педагогічної функції вчителя-модератора Нової української школи;

Норми рівнів для показників компонентів психологічної готовності педагога і педагогічних функцій вчителя Нової української школи:

  - до 6 балів – низький рівень;**
  - 7-11 балів – рівень нижче за середній;**
  - 12-14 балів – середній рівень;**
  - 15-18 балів – рівень вище за середній;**
  - 19-24 – високий рівень.**
3. Підраховуємо загальну суму або по строках (або по стовпцях) (Σ), яка означає загальний показник психологічної готовності педагога НУШ.

Норми рівнів для загального показника психологічної готовності педагога Нової української школи до творчої професійної діяльності:

- до 24 балів – **низький** рівень психологічної готовності;
- 25-40 балів – рівень психологічної готовності **нижче за середній**;
- 41-56 балів – **середній** рівень психологічної готовності;
- 57-72 балів – рівень психологічної готовності **вище за середній**;
- 73-96 – **високий** рівень психологічної готовності.

Відтак, опитувальник «Психологічна готовність педагога» дозволяє визначати рівень психологічної готовності педагога НУШ до творчої професійної діяльності, а також досліджувати рівень сформованості окремих педагогічних функцій вчителя НУШ.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Сучасний педагог має бути психологічно компетентним, ефективним комунікатором, менеджером, чесним, чуйним, тактовним, успішним професіоналом, який бездоганно знає свій предмет любить дітей і свою професію. Педагог НУШ має професійно опанувати функції: вихователя, тьютора, коуча-фасилітатора й модератора процесу групової динаміки.
2. Психологічна готовність педагога НУШ до професійної діяльності – це сполучення стійкої педагогічної *мотивації* та *здатності* до здійснення педагогічної творчості. Психологічна готовність вчителя має 4 компоненти: *ціннісно-мотиваційний, креативно-когнітивний, морально-комунікативний, емоційно-вольовий*. Розвиток психологічних якостей у відповідності до педагогічних функцій забезпечує гармонійний розвиток психологічної готовності вчителя до професійної діяльності й сприяє оптимізації навчально-виховного процесу.
3. Критеріями психологічної готовності педагога до педагогічної творчості виступають: духовно-соціальна спрямованість, педагогічна потреба, мотиваційно-творча активність, інтерес до організації групової роботи, виховна компетентність, педагогічно-когнітивні здібності, креативність, конструктивна ініціатива, моральні ставлення до учнів, культура педагогічного спілкування, психологічна компетентність, гармонійність поведінки, педагогічне самовладання, здатність до режисури навчальним процесом, ефективність рефлексивного керівництва.
4. Перспективи подальших досліджень *проблеми психологічної готовності сучасного вчителя НУШ до творчої педагогічної діяльності* полягають у розробці психологічних тренінгів розвитку професійно-важливих якостей та програм опанування новими професійними ролями педагога.

Список використаних джерел

[1]. Гриневич Л. Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи / Всеосвіта – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-rol-i-zavdannja-sucasnogo-vcitela-v-konteksti-konceptii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html>

[2]. Яким має бути сучасний вчитель – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://osvitoria.media/experience/yakym-maye-but-y-suchasnyj-vchytel/>

[3]. Педагогічна творчість і майстерність: хрестоматія / Навч. посібник. – К., 2000. – 167 с.

[4]. Яким має бути вчитель Нової української школи – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://vberz-osvita.gov.ua/news/07-55-59-27-01-2018/>

[5]. Саморегуляція и прогнозирование социального поведения личности / Под ред. В.А.Ядова. – Л.: Наука, 1979. – 264 с.

Anotation. The article is sanctified to the analysis of problem of psychological readiness of modern teacher to professional activity in the conditions of New Ukrainian school. An author is analyse psychological and pedagogical functions and personality internalss of teacher of New Ukrainian school in detail, the system of criteria of psychological readiness to creative professionally and pedagogical activity, in the complement of that enter, is certain: spiritually-social orientation of personality, pedagogical necessity, motivational-creative activity, interest in organization of group work, pedagogical-educator competence, pedagogical-cognitive capabilities, creativity, initiative, moral attitudes toward students, the culture of pedagogical commonunication, psychological competence, harmoniousness

social mutual relations, harmoniousness behavior, pedagogical self-possession, capacity for direction educational process. The authorial structure of psychological readiness of teacher NUS, that is presented in the article, has a personality and professional measuring. Each of measuring are contain a corresponding components. Each of these components has the semantic filling (totality of separate personality internalss) is certain and can have will cut the degree of formed. As valuable innovative payment authorial methodology of research of level of psychological readiness of modern teacher comes forward to creative professional activity in the conditions of New Ukrainian school. The presented methodology allows to determine the level of psychological readiness of teacher to creative professional activity, and also to investigate the level of formed of separate pedagogical functions of teacher NUS.

Keywords: psychological readiness; professionally-pedagogical activity; New Ukrainian.

References

[1]. Grinevich L. Novi profesijni roli i zavdannya suchasnogo vchitelya v konteksti koncepcii Novoi ukrains'koï shkoly [The new professional roles and tasks of a modern teacher in the context of the concept of the New Ukrainian school] / Vseosvita – [Online], available at: – <https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-rol-i-zavdanna-suchasnogo-vchitela-v-konteksti-koncepcii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html> (in Ukrainian)

[2]. Yakim mae buti suchasnyj vchitel' [What should be a modern teacher] – [Online], available at: – <https://osvitoria.media/experience/yakym-maye-buty-suchasnyj-vchitel/> (in Ukrainian)

[3] Pedagogichna tvorchist' i majsternist': hrestomatiya [Pedagogical creativity and skill: a textbook] / Navch. posibnyk. – K., 2000. – 167 s. (in Ukrainian)

[4]. Yakim mae buti vchitel' Novoi ukrains'koï shkoly [What should be the teacher of the New Ukrainian school] – [Online], available at: – <https://vberz-osvita.gov.ua/news/07-55-59-27-01-2018/> (in Ukrainian)

[5]. Samoregulyaciya i prognozirovanie social'nogo povedeniya lichnosti [Self-regulation and forecasting of social behavior of the person] / Pod red. V.A.Yadova. – L.: Nauka, 1979. – 264 s. (in Russian)